

זמני כניסת ויציאת החג:
 ירושלים - 16:12 | 17:24
 תל אביב - 16:29 | 17:26
 חיפה - 16:17 | 17:25
 טבריה ומגדל - 16:22 | 17:21
 באר שבע - 16:30 | 17:3273

ערב שבת קודש פר' לך תשפ"ג

הרב **מרדכי אלון שליט"א**

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

ראש למאמינים

ועמד בכולם, כנגדן עשה לישראל הקב"ה במצרים עשרה ניסים ועשרה על הים... (רש"י שם)

לפי רש"י כל המשניות הללו הן מהלך אחד והמרכז שלהם, הלב, הוא אברהם אבינו. נח לא זוכה לכך וצריך להבין את זה לעומק - למה באמת נח לא הצליח לעשות את מה שאברהם כן הצליח? נח הצליח להציל רק את אשתו ואת בניו ואת נשותיהם ואילו אברהם הצליח להציל את העולם כולו! ורש"י ממשיך -

...והביא עשר מכות על המצרים במצרים, ועשרה על הים וכנגדן נתן לבניו עשר דברות, ובשעה שעשו את העגל ונשתברו הלוחות שהיו כתובים בהם עשר דיברות, עמדו להם העשרה ניסיונות שלא כילם הקב"ה. וכן הוא אומר 'זכור לאברהם'. (שם)

דהיינו סיפור עשרת הניסיונות, סיפורו של אברהם אבינו, הוא בעצם סיפור בריאת העולם, קיומו של העולם, הצלת ישראל, המקור לעשרת הדברות, ובזכותם אף לא כילה אותנו הקב"ה. צריך להבין את כל הסיפור הזה.

למה להקטין?

אבל נתחיל את הכל משאלה שנשאל אותה קצת בחיך - נכון שלפעמים 'הדתיים האלה' מעצבנים? ובפרשת נח רואים את זה אפילו יותר מפעם אחת. כולנו זוכרים שמיד בתחילת הפרשה כתוב - "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו" (בראשית ו', ט') ואומר שם רש"י -

בדורותיו. יש מרבותינו דורשים אותו לשבת, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (סנהדרין קח). (שם)

ואנחנו שואלים - למה לעצבן? התורה אומרת במפורש שהוא היה 'איש צדיק תמים', אז למה לנסות ולהקטין אותו? אני מבקש להתעכב על זה כי אנחנו צריכים לראות את הופעתו של אברהם ועשרת הניסיונות שלו על הרקע של נח. נח הוא האדם היחיד בתנ"ך כולו שמכונה 'צדיק'. אפילו יוסף מכונה

הניסיונות של אברהם - קיומם של ישראל

האמת היא שכדי להיכנס לפרשת השבוע שלנו, לך לך, צריך להתחיל בפרשה הקודמת, כי הולדתו של אברהם אבינו והופעתו בעולם נמצאת שם. כולנו מכירים את משניות 'העשירות' במסכת אבות -

בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות.

עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע כמה ארף אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול. עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע כמה ארף אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם וקבל (עליו) שכר כלם:

עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם, להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום.

עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים. עשרה ניסיונות נסו אבותינו את המקום ברוך הוא במדבר, שנאמר (במדבר יד) 'וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי'.

(אבות ה', א'-ד')

האם יש קשר בין המשניות הללו או ש'סתם' זורקים פה עשירות לאויר? רש"י על המשניות הללו אומר דבר מדהים -

מצינו באגדה שלכך נתנסה אברהם אבינו בעשרה ניסיונות, כנגד עשרה מאמרות, ללמדך שבזכותו העולם עומד. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שתלה הקב"ה מאדם ועד נח שמה יעשו תשובה כנגד עשרה מאמרות שנברא העולם והארץ להם אפו, אחר כך הביא עליהם את מי המבול. ואף נח לא היה בו כח להציל אלא אשתו ובניו עמו בלבד, אבל אברהם הציל כל העולם כולו, לאחר שהמתין להם הקב"ה עשרה דורות, לפי שהזריכן בתשובה ונתן לו שכר גדול על שנתקיים העולם בשבילו, שהקב"ה חפץ בתשובתן של רשעים ולא חפץ במיתתן. וכן הוא אומר 'ואת הנפש אשר עשו בחרן'. וכנגד עשרה ניסיונות שנתנסה אברהם אבינו

לב לתופעה שמורגשת מיד בלימוד הפרשה הזו. הפרשה מתחילה בנח ומסתיימת באברהם. בתחילת פרשת 'לך לך', אברהם הוא כבר בן שבעים וחמש. הניסיון באור כשדים אינו מוזכר בפירוש בפרשת נח אבל מאוזכר בפרשת לך לך,³ ואולי בעצם השאלה שצריך להתמודד איתה כבר מתחילת הפרשה ועוד יותר בהמשכה היא - למה בכלל צריך את אברהם? מה בעצם חסר בנח? האם בן אחד שלו - חם - שלא המשיך בדרכו, הוא הבעיה? והרי לאברהם היו שבעה בנים כאלו!⁴ למה צריך את אברהם, יצחק ויעקב ובעצם את עם ישראל בעולם? מה תפקידו? הרי העולם זוכה אחרי היציאה מהתיבה לברכה חדשה -

וַיֵּרַח ה' אֶת-רִיחַ הַנְּיִיחָה וַיֵּאמֶר ה' אֶל-לְבֹוֹ לֹא-אֶסְפָּךְ לְקַלְלָךְ עוֹד אֶת-הָאָדָמָה בְּעֵבֹר הָאָדָם... (ח', כ"א)

אז מה חסר? זה מה שמטריד את רש"י, והאמת היא ששאלה דומה מאד ישאל אברהם אבינו עצמו בהמשך פרשת לך לך. הקב"ה בא אליו ומבשר לו על בן שיקראו לו 'יצחק'. ותגובתו של אברהם -

... לִי יִשְׁמַעֲאֵל יִחְיֶה לְפָנָיִךְ. (י"ז, י"ח)

צריך להבין את התגובה הזו לעומק. לכאורה - 'לפניך' היינו ביראתך, בדרכיך. אברהם אבינו כמה ליצחק, אבל מעמיד כאן נקודה גדולה - מה אין בישמעאל שיהיה ביצחק? הקב"ה לא אומר לו שישמעאל איננו טוב אלא דווקא "ולישמעאל שמעתיוך..." (שם ב'), וחד"ל אומרים מיד שאברהם ירוה ממנו הרבה נחת ואכן ישמעאל בסוף ימיו עושה תשובה, אבל הנחת האמיתית תבוא לך, אברהם, לא ממנו אלא רק ביצחק, כי ממנו "יקרא לך זרע".

שלא התפלל על בני דור

אברהם שאל את השאלה הזו באופן סמוי כבר מוקדם יותר, בברית בין הבתרים. הקב"ה אומר לו "אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (ט"ו, א'), ואברהם אומר -

...מֵה-תִתֶּן-לִי וְאֶנְכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן-מִשְׁקַב בֵּיתִי הוּא דִמְשַׁק אֲלֵיעֶזֶר. (שם ב')

והקב"ה צריך לומר לאברהם שוב -

... לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמִּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ. (שם ד')

האם שמנו לשאלה המהותית מאד ש'מתעופפת באויר'. עשרה דורות מאדם ועד נח - ונח לא מצליח להציל את העולם. מדוע? אין עוד אדם, אין מודל, של מקיים מצוות כמו נח, של מגדל משפחה כמו נח. יש הרבה תשובות בדבר שאנחנו

צדיק רק אצלנו במסורת 'צדיק' אבל זה לא מופיע במקרא.¹ זו שאלה יסודית שחייבים להעמיק בה. בפרשת נח מתואר איך מאה ועשרים שנה נח בונה תיבה, מאה ועשרים שנה של התפתחות תעשייתית עצומה, שלא בטוח שהיום יש התפתחות כזו - כל חורש נחושת וברזל, תעשיית הברזל והנשק, תנופת בניה עצומה - 'אבי יושב אהל ומקנה' ועוד. הפסוק אומר -

וַיַּעַשׂ נֹחַ כֹּכְלֵ אֲשֶׁר צִוָּה אֱתוֹ אֱלֹהִים כִּן עָשָׂה. (בראשית ו', כ"ב)

ואומר רש"י (ע"פ אחד הדפוסים הראשונים) שנח "לא הוסיף ולא גרע". תגידו, אדם מקיים את מצוות ה' מאה ועשרים שנה בדיוק, בלי שום גריעה או הוספה ולו הקטנה ביותר, ועליו אומרים שאילו היה בדור אחר "לא היה נחשב כלום"?! למה בכלל צריך להשוות? אני לא מכיר אף אדם אחר לאורך ההיסטוריה שיש עליו כזה "לא הוסיף ולא גרע"! אפילו על אהרן הכהן שכתוב עליו "מלמד שלא שינה" בעבודת המשכן - אבל זה עדיין לא מאה ועשרים שנה! מבחינה מעשית, מאה ועשרים שנה עם אפס שינויים, למרות כל ההתפתחות הטכנולוגיות שהיתה בימיו. איזו מדרגה עצומה היא זו!

לאחר מכן הוא מצטווה להכניס לתיבה את החיות ושוב התורה אומרת - "ויעש נח ככל אשר ציווהו ה'" (שם ז, ה'), אז מה רש"י רוצה? ומילא חז"ל מביאים את זה במדרש, אבל רש"י שמבאר את "פשוטו של מקרא", מדוע הוא מביא את זה כפשוטו של מקרא?

אז כאן רש"י עוד נותן שתי אופציות לגדולתו של נח, אבל המשך הפרשה כתוב כך -

וַיָּבֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי-בָנָיו אִתּוֹ אֶל-הַתֵּבָה מִפְּנֵי מַי הַמַּבּוּל. (שם ז')

וכאן רש"י כבר לא מביא שני פירושים, אלא קובע -

מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים. (רש"י, שם)

עכשיו זה אפילו יותר 'מעצבן'. בתחילת הוא "לא היה נחשב לכלום", ועכשיו מכנים אותו "מקטני אמנה"! רבותי, על פני כל הגלובוס, אדם אחד בלבד מצליח לשמור על אישות של 'איש ואשתו'. הוא ובניו ונשותיהם. זה 'קטני אמנה'?? שיקום מי שחושב שהוא יכול להגיע לקרסולי המדרגה הזו!² למה רש"י נאלץ לקבוע את זה בתור הפירוש הבלעדי והפשוט לפסוק?

מה אין בנח שיש באברהם?

ההשוואה לאברהם והכינוי "קטני אמנה" מחייבים אותנו להעמיק פה, ואני מבקש לטעון שרש"י מבקש מאיתנו לשים

³ "...אני ה' אשר הוצאתיך מארץ כשדים ללכת לך את הארץ הזאת לרשתה" (בראשית ט"ו, ז').

⁴ ישמעאל וששת בני קטורה.

¹ אכן הנביא עמוס אומר - "...על מקרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים" (עמוס, ב', ו'), ולפי פירוש אחד בחז"ל הכוונה היא ליוסף, אבל זה כלל לא מחויב בפשט שאכן זה הפשט.

² ובמיוחד על רקע הדור שקלקל כולו והעריות הפכו אצלו לנורמה מוסרית.

חֲלֵלָה לָךְ מַעֲשֵׂת | פְּדָבֵר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עֲסִרְשֶׁע וְהִיא
כְּצִדִיק פְּרָשֶׁע חֲלֵלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כְּלִי-הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט.
(בראשית י"ח, כ"ה)

מה באברהם, ומכאן גם הכח שניתן לנו, בניו, ששונה במהות, שאיננו רק תוספת אלא מהווה יצירה חדשה, מהות חדשה, ולא יכול היה להיווצר ע"י נח? בסיפור העקדה אנו נראה את זה בצורה בולטת - אברהם הולך עם יצחק ועם שני נערי, ישמעאל ואליעזר, עליהם ביקש אברהם קודם לכן "לו ישמעאל יחיה לפניך", ו-"ואנכי הולך עירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר", ואילו בעקדה מתברר ששניהם לא ימשיכו את אברהם אלא רק יצחק! בעצם שניהם מגיעים לעקדה כדי להבין את הנקודה הזו, כדי לתפוס שעשרה ניסיונות שנתנסה בהם אברהם מגיעים עכשיו לשלמותם. שם בראש הר המור, בו הם רואים רק "מהמור",⁶ שם נוצרת מציאות שבאה להעלות את העולם שלא הצליח להתעלות בעשרים הדורות שמאדם הראשון ועד אברהם אבינו, גם לא ע"י נח, והיא נותנת את הכח לעשרת הדורות, וכאשר ניפול - היא גם זו שתתן לנו את הכח שנוכל להמשיך. וזו אותה תנועה - אברהם הוא "אב המון גוים".

ועוד נקודה פלאית - מתי הוא הופך לאב המון גוים? דווקא בסוף פרשת לך לך, כאשר הוא מל את עצמו והופך מאברם לאברהם! אנחנו היינו מצפים שאז הוא יהפוך למובדל מאחרים, לשונה. לכאורה, לפני כן הוא הציל את סדום וגויר את כל העולם, לפני כן הוא יצא להילחם בארבעת המלכים, אבל רק בברית המילה הוא נעשה לאב המון גוים, בסיפור עם יצחק. מורי ורבותי, כמדומני שיש כאן נקודה עמוקה מאד והיא היא עומק המושג "אמונה".

נח הוא המודל הגדול והאמיתי שאין דומה לו בדבקות בקיום המצוות, אבל מסתבר שעל מנת שהעולם יתקיים, עיקר תכלית בריאת האדם בעולם היא להגיע וללכת. זה "לך לך" שבו מתחילה פרשתנו ובו יתחיל הניסיון העשירי של "לך לך אל ארץ המוריה" - הליכה אל הלא נודע. "אל אחד ההרים אשר אומר אליך". זו איננה רק הליכה פיזית אלא הליכה של אמונה.

לטרוח - בערב שבת

נסביר את זה לפי הגמרא המפורסמת בתחילת מסכת עבודה זרה, שמספרת כי לעתיד לבוא יבואו כל אומות העולם לפני הקב"ה ויבקשו 'הזדמנות שניה' לקיים את התורה ולקבל עליה שבר -

אמרו לפניו: רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה. אמר להן הקב"ה שוטים שבעולם! מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת; מי שלא טרח בערב שבת - מהיכן יאכל בשבת?⁷ אלא, אף על פי כן: מצוה קלה יש לי, וסוכה שמה. לכו ועשו אותה.

⁷ מה העומק בפתגם המפורסם הזה? ודאי שמי שטרח ברעב שבת יאכל בשבת, כפי שמי שטרח בערב יום שני - יאכל ביום שני. אדמו"ר הזקן בעל התניא זי"ע"א מבאר כי בהקשר של הגמרא, האמירה מובאת כנגד העולם הבא והעולם הזה, והכוונה היא למי שכל מה שהוא עושה בעולם הזה הוא להיות ב"ערב שבת", טרחתו היא להרגיש שהוא חי בערב השבת, בערב

זוכרים, אבל צריך להבין מי או מה הכריח את חז"ל להביא אותו. למשל - "שלא התפלל על בני דורו". מה הכוונה בזה?⁵ כמדומני שזו הנקודה שרש"י מבקש לברר ואף אני רוצה לטעון טענה שנקדים לה הקדמה קצרה. חז"ל אינם מבקשים ח"ו להקטין את נח אלא להעצים את אברהם, ולאתגר אותנו ולהסביר לנו מה אנחנו באנו לחדש לנח בעולם. אנחנו הולכים לבנות "בית תפילה לכל העמים", אבל התורה איננה מורכבת משבע מצוות בני נח (שניתנו, אגב, לכל העולם כולו בפרשת נח). וגם המצוות שנתנו לבני נח - אנחנו נחזור עליהן באופן אחר במעמד הר סיני. אלו לכאורה אותן מצוות - דינים, גזל, גילוי ערוות, שפיכות דמים וכו'. מה אין בעקבות נח ונוצר רק אצל אברהם?

ננסה להגדיר את זה במילה אחת ולעבור איתה על המושג של 'ניסיונות'. גם נח עובר ניסיונות לא פשוטים. חז"ל אומרים שהתורה, על מנת שלא לנקוט בלשון שלילית, בלשון גנאי, מאריכה וכותבת "הבהמה אשר איננה טהורה", אז מה הכוונה שיש שדורשים את נח לגנאי?! כמובן שהתורה רוצה ללמד אותנו יסוד שצריך לתפוס אותו.

תשורי מראש אמנה

על הפסוק בשיר השירים, שמתאר את הרומן הגדול בין הקב"ה לבנסת ישראל -

אֲתִי מְלַבְּנוּ כְּלָה אֲתִי מְלַבְּנוּ תְּבוּאֵי תְּשׁוּרֵי | מְרֹאֵשׁ אֲמֵנָה
מְרֹאֵשׁ שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן מְמַעֲנֹת אֲרִיֹת מְהַרְרֵי נְמָרִים. לְפִבְתָּי
אֲחֹתִי כְּלָה... (שיר השירים ד', ח'-ט)

אומרים חז"ל -

מראש אמנה. בזכות אברהם אביכם שהיה ראש למאמינים...
(מדרש לקח טוב, שם)

האם אנחנו יודעים מהם הניסיונות? הניסיונות שעובר אברהם אבינו הם עליה ועוד עליה ועוד אחת, עד שבשיא מגיעים לעקדת יצחק מתוך ההתבוננות, מהחקירה, מהשכל ומההשגה - אל עוד יותר אמונה ועוד יותר אמונה, עד לרגע שבו אתה מנחיל את האמונה לחלוטין ובונה את הר המוריה ואת המזבח, "ההעוקד והנעקד והמזבח", ומתוך זה אתה יוצר עולם שיכול להתקיים. נסביר את הדברים;

לא היה עוד מי שקיים מצוות כמו נח בעולם. אברהם אינו "ראש למקיימי מצוות". הוא אמנם הראשון שמצווה בברית מילה, וכפי שחז"ל אומרים הוא ואף יתר האבות קיימו את התורה קודם שניתנה, אבל מה מוביל אותו להתפלל על בני דורו, בניגוד לנח שלא מופיעה אצלו תפילה על בני הדור שלו? מה מוביל את אברהם להתפלל על אנשי סדום ואף להתעמת עם הקב"ה במילים קשות ולומר -

⁵ אכן, בניגוד לאברהם, אצל נח לא מופיע במקרא עניין התפילה. אבל בדיוק בזה עלינו העמיק ולהבין מה הנקודה הפנימית.

⁶ ע"פ הפיוט "עת רצון להיפתח", לרבי יהודה אבן עבאס.

זיע"א מגדיר שהניסיונות הם ההליכה מהשכל אל האמונה, והם נקראים "לך לך" כפי שמופיע בפרשתנו בפסוק -

וַיִּסַּע אַבְרָם הַלֹּךְ וְנִסְוֶע הַנְּגַבָּה. (שם י"ב, ט')

ורש"י מסביר שם שאלו הליכות שכולן לכיוון ימינה, לכיוון ירושלים שהיא בדרומה של ארץ ישראל. ובעומק - 'ימין' מייצגת את מידת החסד והשמאל את הדין. בעולם השלילי, השמאל הוא השקר, הדברים הרעים, אבל בעולם הקדושה השמאל נקרא 'דין', שהוא השכל.¹⁰ תפקיד המאמין הוא ללכת ולעלות עוד קומה מהשכל אל החסד, מהשמאל אל הימין, מההבנה אל האמונה. רש"י מחפש בנרות בפרשת נח איפה נח לא מופיע את מה שהוא היה יכול וצריך היה להופיע כדי שכולנו נהיה בני נח, שיהיה עולם אוניברסלי, עולם נהדר. הוא הרי בנה מזבח בהר המוריה,¹¹ אז מדוע שלא נהיה אנחנו, עם ישראל, חלק שווה עם כל שאר באי עולם, שהרי זה גם היה הרצון של סוף פרשת נח - מגדל בבל. הם רצו לבנות עיר ומגדל כדי להיות כל הארץ "שפה אחת ודברים אחדים". אז מה חסר בזה? אומר רש"י שנח בא לתיבה "מפני מי המבול" - "אף נח מקטני אמנה". אמונה אמיתית היא שאתה בא לא מפני מי המבול אלא בגלל שהקב"ה אמר לך לסגור את הדלת. למי המבול לא צריכה להיות כל משמעות. זו העבודה. נעילת הדלת אצל נח הייתה כאשר עדיין היה מקום להבנה השכלית שלי.

המשותף לכל שבע מצוות בני נח הוא שהן שכליות. כל חברה מבינה שאם היא חפצה חיים היא חייבת דיינים ודינים, חברה מתוקנת מבינה שהיא לא תוכל להתקיים עם שפיכות דמים או גילוי עריות, ולכן צריך דיינים שידונו בזה.

ויקרא בשם ה'

למה אנחנו זכינו לעשרת הדברות ע"פ עשר הניסיונות? כי היסוד של עשרת הדברות הוא -

אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים. לְאִי־הִיְהִי־לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרָיִם עַל־פְּנֵי. (שמות כ', ב')

והא-לוה האחר הראשון הוא אני בעצמי! עיקר תכלית בריאת האדם היא להגיע לאמונה בקב"ה - "והאמין בה" ויחשבה לו צדקה".

מיוחד שלא יחמיץ וכיו"ב, אלא פשוט לאכול את המאכלים הרגילים, לישון את השינה הרגילה. אין צורך לפתוח את הכיס, אתה חי את החיים הרגילים שלך רק שאתה עושה כן בתוך הסוכה. סוכה נקראת "צילא דמהמנותא" - צל האמונה.

⁹ היינו שהם בנו סוכה על כל ההידורים ועל פי כל כללי ההלכה - בראש הגג, כדי שלא תהיינה שאלות הלכתיות של קומה מעל, עץ שמאחיל מעל וכו'.

¹⁰ ביטוי השגור על לשונה של הגמרא הוא "והלוא דין הוא", שמשמעו לימוד והיקש שכלי. מעין קל וחומר.

¹¹ עי' רמב"ם, הל' בית הבחירה, ב', ב'.

ומי מצית אמרת הכי? והא אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב (דברים ו, יא) "אשר אנכי מצוך היום"? היום לעשותם ולא למחר לעשותם; היום לעשותם ולא היום ליטול שכר. אלא, שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. ואמאי קרי ליה מצוה קלה? משום דלית ביה חסרון כיס.⁸ מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר (תהלים ב, ג) "ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו". מקדיר? והא אמרת אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו! משום דישיראל נמי זימני דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא והוי להו צערא. והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה? נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי? [אני מבין שפטור, אבל לבעט בסוכה? במצוה?] מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן שנאמר (תהלים ב, ד) "יושב בשמים ישחק" וגו'... (עבודה זרה, ב:ג).

כל הפסוקים בציטוט הזה של הגמרא הם ממזמור ב' בתהילים, המדבר על -

לְמָה רָגַשׁוּ גוֹיִם וְלְאֻמִּים יְהַגּוּ-רִיק. יִתְיַצְבוּ מְלָכֵי-אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ-יַחַד עַל-ה' וְעַל-מְשִׁיחוֹ... (שם א'-ב')

מזמור שמסתיים במילים -

וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׁפִּילוּ, הַנְּסוּ שְׁפָטֵי אֶרֶץ. עֲבְדוּ אֶת-ה' בְּיִרְאָה וְגִילוּ בְּרַעְדָּה... אֲשֶׁרֵי כָל-חֹסֵי ב'. (שם י'-ב')

תלמדו מהעם הזה, מעם ישראל, כל מלכי גוים. אשרי ה' החוסים בו.

אמונה שמעל השכל

רבותי, מבחן האמונה האמיתי, והוא עיקר תכלית בריאת האדם, הוא באמונה שיש לך ברגע שאתה חווה מציאות קשה, כשהשכל כבר לא יכול לעזור לך. זו הכוונה בגמרא לעיל שהקב"ה מקדיר להם חמה בתקופת תמוז. הרי מהם הניסיונות? ציווי כמו 'לך לך אל ארץ אחרת ושם אתן לך בן ועשירות, ושם' - זה איננו ניסיון. אלא - "לך לך אל אחד ההרים", אל הלא נודע ושם אראך, ושם אגיד לך שתקח את כל השכל והאמונה שהייתה לך עד היום ואותה תעקוד על המזבח, לא את יצחק. קח את העם שלך ותעקוד אותו. אתה לא מצווה פה למות על קדושת ה' ולחזור אל אבותיך - אין אבותיך! אין עם! אתה עצמך אינך! האדמו"ר בעל הפרי הארץ

הגאולה, 'איפה אני נמצא עכשיו? בערב שבת'. הכוונה היא לפיתוח נקודת האמונה העמוקה שמביאה אותי להיות בערב שבת, איך אני מקדם את העולם עכשיו להיות בערב השבת. מי שטרם בערב שבת הרי שגם ביום שני וביום שלישי הוא אוכל 'בערב שבת', כי כל ימיו הוא נמצא בערב שבת. טרחתו היא להיות בערב שבת. והקב"ה אומר לאותם גוים - דעו, שכל מה שישראל עושים פה בעולם הזה הוא לטרוח בערב שבת. להיות בערב שבת פירושו הוא להיות באמונה. זה ההבדל בין מצוות לאמונה. קהלת מסיים את ספרו במילים - "סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם" (קהלת י"ב, י"ג). פשוט שאין מציאות בלי מצוות, אבל לפני זה צריך "את הא-להים ירא".

⁸ מצווה "שאינו בה חסרון כיס" היא מצווה שלא צריך לעשות בשבילה שום דבר מיוחד אלא רק להשתמש במציאות כפי שהיא. אין צורך ללוש בצק

אברהם אבינו - 'היחס בין החסד שלי לבין החסד העליון של הקב"ה הוא כמו האפר הזה לעץ. אף אדם לא יקרא לזה עץ. אבל אם נבדוק אותו בבדיקת DNA במעבדה יראו שהאפר הזה הוא אפר של העץ. יש לו DNA של עץ. וכיון שאני מבין את זה, וההבנה הזו היא יסוד האמונה, הענווה שאני לא כלום, עפר ואפר, ושהכל הוא "אין עוד מלבדו" ואני רק ההפרעה להבנה הזו, אז כאשר מדברים איתי על אנשי סדום, אני מנסה להזדהות עם אנשי סדום. איזו נקודה בי יש שאני יכול לדבר על אנשי סדום כדי שאזעק 'חלילה?' - שאני עפר ואפר של אותו העץ'. את כל זה אפשר לגלות את זה רק אם יודעים ומפנימים שאנחנו אפר. אומר אברהם אבינו - 'אני אמנם עפר ואפר, אבל עפר ואפר של אינסוף, ולכן יש בי כוחות של אינסוף, והאויב שלי הוא הגוף שלי שיכול להפוך לאילל שלי, ולכן אני מפנים לעצמי שאני עפר ואפר ואז אני חוזר לכח האינסופי שטמון בי שהמקור שלו הוא רק אתה רבש"ע. ולכן ההבדל שביני לבין חוטאי סדום הוא שלי נתת את מתנת ההבנה הזו ולהם עדיין לא, ולכן ממילא אני יכול לומר - "חלילה לך"! ולפי ביאורו של רש"י - "חולין הוא לך", זה לא מסתדר עם אמונה. חולין זה ההפך משבת ושבת היא אמונה.

ומה יוצא מכל התפילות האלה של אברהם? הוא קם ומסתכל על סדום ורואה שהתפילות שלו לכאורה לא התקבלו. סדום הופכת לגפרית ומלח, לאש, אבל אברהם חוזר ומתפלל -

וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֹקֶר אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-עָמַד שָׁם אֶת-פְּנֵי ה'.
(י"ט, כ"ז)

מופיע בזוה"ק, וכך פותח ה'פרי הארץ' את ביאורו לפרשה, ש'תפילה זו שכינה'. מבנה התפילה הוא, כפי שהגמרא כבר כותבת, שהיא פותחת בסידור שבחו של הקב"ה, היינו שאני בהשגה שלי יכול לומר "מחיה המתים" ו-"האל הקדוש", ואז אני עולה ומגיע לשלב הבא. אבל באמת זה לא צריך להיות כך, אלא אני שם את ההשגות שלי הצידה ועבשיו רק תפילה, רק אמונה, והכל הפיך. אין לי שום השגה, "רפאנו ה' ונרפא" - הכל יכול להתרחש, בלי שום השגה שלי. עבשיו אני נולד מחדש, וממילא אני יכול להתפלל על הכל, כי הכל עפר ואפר וגם אני עפר ואפר. הכל אלוקות. מתי אני יכול להגיע לזה? - רק אם מתמלאים בקצת יותר ענווה. כשמבינים שזה שמישהו 'הוריד לי את האף', ש'הכאפה' שחטפתי, לא באו אלא כדי לקרב אותי למעלה, אל ההבנה שבעצם "ואנכי עפר ואפר".

תצטער, אל תבעט

מה שבעצם כתוב בגמרא על הסוכה ואומות העולם שלמדנו קודם לכן, ולפעמים אפשר לראות את זה על אנשים מסוימים, הוא שהם היו יכולים לקיים את המצווה יותר ממני. הם קיימו את מצוות סוכה בהידור, הם הקפידו שמעל הסכך לא יהיה להם כלום, אבל כאשר הם היו צריכים להתמודד עם האמונה באמת - שם הם לא הצטערו אלא בעטו. אתה יכול להיות בעשיה ובמצווה, אבל כל עוד אתה עצמך מופיע, הרי שבאשר זה לא בדיוק יסתדר לך, יגיע רגע שאתה תבעט בזה.

בואו נראה כמה שזה פשוט בפרשה שלנו עד כדי כך שאנחנו לפעמים אפילו לא שמים לב לזה; דבר ראשון שאברהם אבינו עושה אחרי שהוא מגיע לארץ זה -

וַיַּעֲתֶק מִשֵּׁם הַהָרָה מִקְדָּם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית-אֵל מִיָּם וְהָעֵי מִקְדָּם וַיְכֹן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה'. (בראשית י"ב, ח')

לקרא בשם ה' זה לא להפיץ ולגלות שיש אלוקים בעולם כפי שאנחנו מפרשים לעצמנו לא פעם, אלא הכוונה היא דווקא להתפלל, כפי שמתרגם אונקלוס -

...וַיִּבְנֶה תָמוֹן מִדְּבַחַת קָדָם יְיָ וַיְצַלֵּי בְשֵׁמָא דִּיְיָ. (שם)

גם אחרי שאברהם חוזר ממצרים, אחרי הסיפור עם לקיחתה של שרה ע"י עבדי פרעה -

... וַיִּלְךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד-בֵּית-אֵל עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֶהְלֵה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי. אֵל-מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'. (שם י"ג, ג'-ד')

שוב אונקלוס מתרגם שהוא התפלל וכן בפרק י"ח, וכן לפני העקדה (כ"ו, כ"ה). תמיד אנחנו מדברים, ובצדק, על אברהם אבינו שמפיץ את האמונה באל אחד, שמדבר על האמונה בקב"ה עם כל אחד ואחד - אבל זה היה בגלל שהוא האמין בכל אחד ואחד. הוא לא האמין רק בעצמו אלא בקב"ה ולכן הוא האמין בכל אחד ואחד. כמו שהוא האמין בעצמו כך הוא האמין באחר, כי לפי שיטתו, שנינו שווים. שנינו קיבלנו מתנה מהקב"ה ולכן גם אתה יכול להגיע לשם, וממילא הוא מתפלל על בני דורו - לא בגלל שהוא צדיק אלא מפני שהוא מאמין באלוקות, היינו בכוחות על טבעיים שנמצאים בכל אדם ואדם שנברא בצלם. נכון שהקב"ה אומר לי שיש סדום והיא עומדת להיחרב, הוא אומר לו "חלילה לך" אבל זה בא רק אחרי הקדמה של "הנה נא הואלתי לדבר ואנכי עפר ואפר". זו האמונה.

'עפר ואפר' עם DNA אלוקי

המגיד ממעזריטש זיע"א מסביר שהקב"ה פונה לאברהם אבינו כי הוא רוצה שאברהם יעורר את מידת החסד. הוא הרי הופעת החסד בשיאה בעולם, כפי שמופיע בפסוק "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם" (מיכה ז', ח'). אומר אברהם אבינו - 'רבש"ע, אני רוצה להסביר לעצמי וממילא לילדי ולכל העולם, שכאשר אני רוצה להפעיל כעת את החסד, יכולים ח"ו להתבלבל פה הילדים שלי. הם יחשבו ח"ו שהחסד שלי כ"כ עליון, עד שהם לא יכולים לתפוס אותו. הם יחשבו שנכון הוא שזה אינו חסד אלוקי לגמרי אבל הוא מעין החסד האלוקי, ולכן בא אברהם ואומר - 'ראשית אני צריך להבהיר לעצמי פה הבהרה ברורה ש-"ואנכי עפר אפר". אתה רבש"ע, הוא "אנכי ה' א-להיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". מהו אותו עפר ואפר שאברהם מדבר עליו? כבר הזכרנו לא פעם שאם נקח עץ ונפורר אותו, נטחן אותו לעפר - הוא כבר איננו עץ ואי אפשר יהיה לזהות אותו כעץ או לקרוא לו עץ. אם גם נשרוף אותו לאפר הרי שבעת הזיהוי שלו יהיה אפילו עוד יותר מורכב. אומר

של הקדושה, הולך 'הנגבה', אל השכל, וכפי שראינו ברש"י - הנגבה זה לירושלים. כל הזמן אברהם הולך לירושלים, שהיא מקום העקדה. למילה 'ירושלים' יש סיומת כפולה, זוגית - כי כל מה שיש פה למטה יש גם למעלה. זו ההבנה של האמונה. לכן ההופעה של יצחק, כמו גם של עם ישראל, היא בנס, וכאשר הוא בא להופיע את בריתו היא מופיעה דווקא במקום של קשר על-שכלי, וזה מה שאומר יצחק לישמעאל - "אתה נבחנת באבר אחד ואני נותן את כל-כולך", כי מבחן העקדה הוא התכלית של כל הניסיונות, הוא הגעה לכך שהאמונה היא מוחלטת, טוטאלית. זה מה שלא יבינו אומות העולם לעתיד לבוא כשיבקשו מהקב"ה "תנה לנו ונעשנה", והקב"ה יתן להם מצווה אחת קלה מאד - מצווה שכולה אמונה, להיכנס לסוכה, לצילא דמהמנותא, מצווה שלא צריך לעשות בה כלום, כאומר - 'אתה אינך שם, אתה בתוכי. אינני צריך את הפעולה שלך - מספיק שתישן, תשב, תנשום'.

דין מצטער¹² מופיע רק בסוכה. איזה צער הוא כשאני לא יכול לקיים את המציאות הזו?! האדמו"רים הסבירו שהמצטער פטור מהסוכה כי הסוכה היא סוג של פינוק שניתן לישראל במדבר. מים הם חיוניים לחיי האדם, המן גם הוא חיוני ואילו הסוכה, הם ענני כבוד - שיהיה נעים כזה... פינוק. הם גם היו מוגהצים לנו את הבגדים וכו'. על פינוק אפשר לוותר, ולכן המצטער הוא פטור מהסוכה. אבל אתם יודעים איזה צער וכאב זה להיות לשניה אחת מנותקים מהמציאות הזו שכל מה שיש זה 'ואנכי עפר ואפר', והכל אינסוף? ! שאני לא מופיע כלל - לא הבית שלי, לא הייחוס שלי, לא ההידורים שלי, כלום. והמבחן של הסוכה הוא האם אתה מצטער שאין את זה. הדין הזה לא מופיע בשום מצווה אחרת - לא בשמירת שבת, לא בתפילין וכו'. האם אתה בצער ששניה אחת לא חש שעכשיו זה ערב שבת? ומנגד יש את התפיסה הנוראית הזו של 'מבעט' בסוכתו.

יש בכך כנפי רוח, כנפי נשרים אבירים

פתחנו את הכל ברש"י הראשון בשאלה מה יצר אברהם אבינו בעולם, שלא יכול היה להופיע על ידי נח - 'ראש למאמינים'. "תשורי מראש אמנה". מזכות אברהם אביכם שהיה ראש למאמינים. המאמין באמונה השלמה שלו הוא זה שיכול להסביר את הידיעה שהכל אלוקות ולכן הוא יכול לכאוב כל בריה ובריה בעולם ולהתפלל. בשביל זה נבראנו¹³ - להתפלל ולזעוק אל המלך - 'חלילה לך'. להתפלל על בני דורו כי הוא עפר ואפר וממילא הוא רואה את הכל כאלוקות ולכן אין מציאות שלא יכולה להתהפך.

נח שנכנס לתיבה "מפני מי המבול", אין הכוונה שהוא נכנס אליה שלא מאמונה. הרי בפסוק הקודם כתוב "ויעש נח ככל אשר ציווהו ה'" (ו', ה'), ורש"י מסביר שהקב"ה דחה את המבול בעוד שבעה ימים כדי שיושלמו ימי אבלי מתושלח, אבל נח לא הסתובב בחוץ עוד שבעה ימים אלא נכנס מיד כשציווהו

נח פתח בעולם את שערי המצווה. יש דעה אחת בחז"ל ששבע מצוות בני נח נלמדו כבר מאדם הראשון, מהפסוק "ויצו ה' אלוהים על האדם מכל עץ הגן" וכו' - ששם זה מופיע באופן פוטנציאלי, ואז זה מופיע שוב בעולם החדש שיוצא מהתיבה אצל נח. נח הצליח להביא את העולם כולו כולל כל החיות שלא לשמש שנה שלמה בתיבה. אבל עכשיו בא המבחן היומיומי - כל יום כל דקה, אנחנו נבחנים ב-"לך לך".

טבע - מול מה שמעל הטבע

הילדים תמיד אומרים בבדיחות שפרשת 'לך לך' מופיעה אחרי פרשת 'נח' כי 'אם לא נח לך, אז לך לך', ובאמת 'לך לך' זה כשלא נח לך. כשאתה בעצם מקבל הוראות שנוגדות את ההבנה שלך את הקב"ה. למה הקב"ה אומר לאברהם שישמעאל לא יהיה הפתרון אלא רק יצחק? - הרבי מליובאוויטש זיע"א מסביר נפלא בשיחה, שיש שני הבדלים בולטים בין ישמעאל ויצחק. ראשית, לידתו של ישמעאל היא בדרך רגילה, טבעית, מביאה ראשונה. לעומת זאת, לידתו של יצחק היתה נס, פלא אחד גדול. והדבר השני השונה ביניהם הוא במצווה שכל אחד עושה - בפרשה שלנו מופיעות שתי בריתות המילה של ילדיו של אברהם. תחילה מופיעה מצוות המילה כפי שעשה אותה ישמעאל. הוא מל את עצמו עוד לפני יצחק. עד היום צאצאיו מתפארים בזה שהוא מל את עצמו בן שלש עשרה שנה. המדרש מביא שישמעאל בא לפני יצחק לפני העקדה -

יִצְחָק וַיִּשְׁמַעְאֵל הָיוּ מְדַבְּרִים זֶה עִם זֶה, זֶה אָמַר אֲנִי חָבִיב מִמֶּךָ שְׁנַמְלִתִי לְשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְזֶה אָמַר חָבִיב אֲנִי מִמֶּךָ שְׁנַמְלִתִי לְשִׁמּוֹנָה יָמִים. אָמַר לוֹ יִשְׁמַעְאֵל, אֲנִי חָבִיב מִמֶּךָ שְׁנַמְלִתִי לְשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אֲבָל אַתָּה נִמְלֶת בְּקֶטְנְךָ וְאִי אֶפְשָׁר לְמַחֲוֹת. אָמַר לוֹ יִצְחָק כָּל מָה שֶׁהֲלוֹיֶת לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹשָׁה טָפִים דָּם הֵם, אֲלֵא הָרִינִי עֲכָשׁוּ בֶן שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעֵי שָׁנָה אֵלּוּ מִבְּקֶשׁ לִי הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַשְׁחֵט אִינִי מְעַכְב. אָמַר הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָרִי הַשְׁעָה, מִיָּד וְהֵאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם. (בראשית רבה, וי"א, נ"ה. ד')

השיחה הזו היא פלא פלאות. אומר יצחק לישמעאל - 'בזה אתה מתפאר? שהבנת בשכל את המילה? כיון שהבנת את זה בשכלך הרי אינך נמצא במדרגה אליה התחנכנו - להגיע למדרגה שמעל השכל, אל האמונה האמיתית'. ישמעאל מסמל את הטבע, את התהליכים הברורים של העולם. אגב, הוא קיבל את זה מאברהם אביו, שהיה בן שלש שנים והתחיל לשאול שאלות ובגיל ארבעים הכיר את בוראו. מודל החקירה בעולם, ההתבוננות, זה אברהם אבינו. אבל אז, גם כאשר נוצר קשר בין ישמעאל והקב"ה - זה בא במסגרת של הבנה, של הכרה אנושית. כלומר, הקשר הזה תלוי בעצם במידת הידיעה, במידת ההבנה. לעומת זאת המהות היצחקית, המהות היהודית, היא המהות העל טבעית, האמונית. "שמאלא איתכללא בימינא" - "הלוך ונסוע הנגבה". הדין, הוא השמאל

¹³ "ואדם אין לעבוד את האדמה" (בראשית ב', ה'), ועי"ש ברש"י.

¹² "המצטער פטור מן הסוכה". (שו"ע, או"ח תר"מ, ד').

במובן שהוא הנקודה שישראל צריכים לגלות בעולם - "לא היה נחשב לכולם", היינו שהוא איננו אינסופי (ולא ח"ו שהוא כלום). כלום זה דבר שנגמר, אברהם הוא דבר שלא נגמר. אברהם הוא אחד מחמישה קניינים שקנה הקב"ה בעולמו (אבות ו', י') - הוא נצחי. הקניינים הללו הם הכח לגלות את הנצח ולכן כאשר ישראל חוטאים בעגל, אחרי ששמעו את עשרת הדיברות, וח"ו יש מחשבה לכלות את ישראל - עומדים עשרת הניסיונות הללו לישראל. הם הגנטיקה של האמונה שבנו. "והאמין בה" ויחשבה לו צדקה".

ה' ולא חיכה.¹⁴ אז מה פירוש שהוא נכנס "מפני מי המבול"? הכוונה היא שמבחינתו מי המבול היו עובדה שלא ניתן להפכה. הוא נכנס מפני מי המבול. הוא רצה שיעשו תשובה, הוא בנה תיבה במצוות ה' אבל לומר "חלילה לך" - את זה הוא לא אמר. הוא החדיר לעולם ולנו את כח קיום המצוות, אבל הכח של הניסיונות היומיומיים, המציאות שיכולה לגלות לאדם שיש לו כוחות למעלה מהטבע והם יכולים להופיע רק כאשר הוא לא נותן למציאות שלו לתפוס מקום, אלא מצליח לבטל את כל כוחותיו אל השורש, אל הקב"ה - זו אמונה, ולשם הוא לא הגיע. וכאשר זה מופיע - אני אינני בא 'מפני מי המבול'. אני עוקד כי הקב"ה אמר. ומה יהיה הלאה? - 'ה' יראה! אני, כמו אברהם, מעלה איתי את העולם כולו ונותן לכל אחד ואחד לאכול ומדריך אותו לברך - והוא מחבר כל אחד ואחד למקור שלו.

"ואת הנפש אשר עשו בחרן" - אברהם מצליח להעביר לכל אחד ואחד לפי דעתו כי סוד כל היסודות האלה הוא כח אמוני, ראש למאמינים'.

לגלות את הנצח

"אילו היה בדורו של אברהם", בדור שבו מתחילה להיקבע בעולם האמונה, הכח של הניסיונות לא במובן המצוות אלא

השיעור מוקדש לע"נ
שמחה יפה בת **שרה כתון** ע"ה
יצחק בן **סולטנה** ז"ל
משה בן **גמרה** ש"ל
נחמה בת **אלגרה** ע"ה

ולחבדיל לרפואת
ר' עמרם בן **איידה חיה** הי"ו
סמדר בת **חנה** הי"ו
איתן בן **מור** נ"י

להקדשת שיעורים ניתן לפנות בהודעת וואטסאפ
 לעמנואל - 054-7500516

¹⁴ ע"פ מפרשי רש"י שם.